

**Llició de graduació
de la promoció 2019
“Quan allò personal
esdevé polític: tres lliçons
de la filosofia política”**

Serena Olsaretti,

professora del Departament de Dret

Barcelona, 6 de juliol del 2019

**Universitat
Pompeu Fabra
Barcelona**

Felicitats, graduats de la promoció 2019 del grau en Dret, del grau en Dret i Administració i Direcció d'Empreses o Economia i del grau en Criminologia i Polítiques Públiques de Prevenció. Felicitats, famílies que avui sou aquí per compartir les celebracions, ja que també participeu de l'èxit dels vostres fills.

Espero que el que diré en els pròxims minuts tindrà algun interès per a tots vosaltres, inclosos el rector, a qui agraeixo l'oportunitat de parlar avui, i les autoritats acadèmiques presents aquí. Però és sobretot als titulats que adreço les meves reflexions.

M'adreço a vosaltres, graduats, perquè, tot i que no tinc cap dubte que a la UPF no només heu estat estudiants, també estic segura que les vostres responsabilitats com a estudiants hauran definit en gran manera les vostres prioritats. Ara que aquest rol arriba al final, d'altres tindran un espai en les vostres vides. Alguns d'aquests són públics: alguns de vosaltres esdevindreu polítics, jutges, empresaris, advocats, activistes. Tots sou ciutadans emancipats. Altres papers que tindreu són, crec, personals i privats: decidireu quina feina acceptareu; si voleu casar-vos i en quins termes gestionar les vostres relacions romàntiques; si voleu tenir fills i, si ho feu, com criar-los.

Tots acceptem estàndards per guiar i avaluar els rols públics i polítics de les nostres vides; però quan es tracta de les nostres vides personals, generalment pensem que les nostres eleccions només depenen de nosaltres: dins els límits establerts per la llei, les nostres eleccions privades només s'han de jutjar per les nostres pròpies conviccions personals. De fet, la distinció entre allò públic i allò privat, entre la política i l'àmbit personal, és fonamental per a la manera com pensem en el nostre món social i el lloc que hi ocupem.

Així és com pensem generalment. Però l'encertem pensant d'aquesta manera? Com ho expressa la filòsofa Martha Nussbaum, els filòsofs solen plantejar "preguntes molestes". Per tant, permeteu-me de considerar amb vosaltres la possibilitat molesta que, encara que generalment pensem que les eleccions privades són només eleccions personals, en un segon pensament la veritat pot resultar més complicada. Ho faré presentant-vos tres casos en què s'ha debatut la pregunta: "És polític, allò personal?"

* * *

El primer cas és el que, almenys entre vosaltres com a públic, hauria de ser el menys controvertit: el de l'elecció de quin treball fer. Aquestes eleccions són, per descomptat, el resultat de molts factors: el dret a la “lliure elecció de la feina” està protegit en la Declaració dels Drets Humans de les Nacions Unides; però sabem perfectament que som lliures de triar en circumstàncies que no escollim. Sou afortunats, com a graduats de la UPF, ja que les vostres perspectives d'èxit en el mercat laboral són prometedores, millor que per a moltíssims dels vostres col·legues. És un privilegi haver estudiat en una universitat que, segon un rànquing del Times Higher Education, se situa al lloc número 11 del món entre les “young universities”, les universitats joves.

Segons estimacions recents, una persona mitjana que treballi entre els 25 i els 67 anys haurà treballat al voltant de 80.000 hores durant la seva vida laboral. 80.000 hores són molt de temps, i utilitzar aquest temps bé pot marcar molta diferència. Es planteja, doncs, la pregunta: hauríem de triar la nostra feina dependent d'on puguem tenir un impacte social positiu –el millor impacte social, potser?– O podem, encara que ens preocupem per la justícia social, triar només per interès propi quina feina agafar, i deixar que siguin les nostres institucions les que treballin per uns objectius socials urgents, com la reducció de la pobresa, o l'accés universal a una atenció sanitària adequada, o la justícia climàtica?

Sospito que molts de vosaltres devíeu optar per estudiar els graus que acabeu de superar en part perquè pensàveu que us donaven accés a feines socialment valuoses. En la mesura en què això sigui cert en el vostre cas, esteu acceptant una versió del lema “allò personal és polític”. Allò personal és polític, en aquest cas, en la mesura en què algunes de les nostres eleccions personals, així com les decisions polítiques, han de ser guiades per conviccions sobre el que és just, i no només pel que ens agrada, o que serveix millor el nostre interès personal.

* * *

Permeteu-me ara recórrer al segon cas d'elecció personal, el debat del qual va popularitzar l'eslògan que aquesta conversa agafa en préstec. L'eslògan (el personal és polític) es remunta a un breu text escrit fa exactament 50 anys per la feminista Carol Hanisch, i el cas és el de l'elecció que fan els homes i les dones, a cada casa, sobre com repartir el treball domèstic. El treball domèstic està, fins i tot avui dia, fins i tot a Europa, molt desigualment repartit entre homes i dones en cases heterosexuales. A Espanya, mentre que els homes destinen una mitjana de

146 minuts diaris a fer feines no remunerades, les dones hi destinen el doble de temps, 289 minuts. Aquesta desigualtat no es compensa amb el fet que els homes facin més feina remunerada que les dones, ja que el temps de treball diari total per a les dones és de 456 minuts, davant els 382 minuts per als homes.

Són les eleccions individuals de les persones de repartir les feines domèstiques de manera desigual *eleccions privades* que haurien de tenir dret a fer? En certa manera, diuen les pensadores feministes, sí que ho són. En altres maneres importants, però, aquesta elecció també és política, ja que és en part el reflex de les institucions socials i econòmiques, i perquè només si tant les eleccions com les institucions canvien hi pot haver igualtat d'oportunitats entre homes i dones. L'elecció "privada" de ser un cuidador primari té conseqüències materials tangibles, com la persistent diferència salarial de gènere. A Espanya, el 2012, aquesta diferència era del 23,1%, i havia augmentat respecte al 2007; una diferència que reflecteix, entre altres coses, que moltes dones treballen a temps parcial (el 24,1% de les dones davant el 6,1% dels homes) i que hi ha una marcada segregació ocupacional.

Les feministes reconeixen que els mecanismes a través dels quals es reproduïen les desigualtats socioeconòmiques de gènere són complexos. Però sembla clar que mentre els llocs de treball, inclosos els llocs de treball ben remunerats i de més alt nivell, continuïn organitzant-se al voltant de l'estàndard d'un "treballador ideal" que no tingui responsabilitats domèstiques substancials, la cura dels fills és una opció econòmicament penalitzadora per a aquells que ho fan –normalment, les dones–. Aquesta desigualtat només es podrà corregir si es reestructuren els llocs de treball de manera que ser un treballador ideal sigui compatible amb tenir una part de responsabilitats domèstiques i, alhora, que els homes i les dones tinguin una part igual de responsabilitats domèstiques, per tal que hi hagi una veritable igualtat d'oportunitats per competir i progressar en el mercat laboral. Allò personal és polític, aquí, en el sentit que algunes eleccions personals són necessàries per aconseguir ideals polítics importants.

* * *

El tercer cas d'una elecció personal, però potser també política, és probablement el més sorprenent. De fet, a primera vista, a molts –fins i tot als filòsofs acostumats a pensar en exemples poc realistes– els sembla clarament erroni, i fins i tot

ofensiu. Es tracta de quines decisions prenem, com a pares, per als nostres fills, i en particular, quines creences –religioses o atees, o agnòstiques, per exemple– inculcar-los. Tots acceptem el que els filòsofs anomenen la *igualtat moral dels infants*. L'autoritat parental es dóna als pares al servei dels interessos de l'infant, que inclouen tant l'interès pel benestar material com pel seu desenvolupament com a persones autònomes (per exemple, els pares no tenen dret a optar per no educar gens els seus fills). No obstant això, dins els límits establerts per la llei, també pensem que els pares podem prendre qualsevol decisió que considerem adequada per als nostres fills, incloses les opcions de decidir d'educar-los en un sistema de creences particular, no només transmetent les nostres pròpies creences –laiques o religioses– a casa, sinó també escollint enviar-los a escoles religioses o atees.

No és la convicció que els pares podem fer això, òbviament certa? De quina manera es podria dir que les opcions personals que els pares prenen són polítiques? Considereu el pensament següent. Malgrat les moltes diferències entre una societat política i la família, també hi ha algunes similituds importants. En particular, a la família, com en la societat política, algunes persones tenen una gran influència, i poden exercir la coerció sobre altres que no poden sortir dels acords que els vinculen: els infants no poden, mentre són menors, deixar els seus pares, de la mateixa manera que els ciutadans no poden, normalment, emigrar en qualsevol moment quan no els agrada l'estat en què viuen.

En les democràcies liberals actuals, pensem que quan estem en aquest tipus de relacions de poder, respectar-nos mútuament com a ciutadans lliures i iguals exigeix que no utilitzem aquest poder per imposar cap sistema de creença religiosa o laica. Seria inacceptable que l'Estat obligués tots els ciutadans a ser laics, o religiosos. Depèn de la llibertat de consciència de cada ciutadà decidir què creure i practicar en aquests assumptes. Alguns filòsofs argumenten que, de manera semblant, els pares haurien de deixar a la *futura* llibertat de consciència dels seus fills la potestat de decidir què creure i practicar. Allò personal és polític, en aquest tercer cas, en el sentit que algunes relacions personals comparteixen algunes característiques importants amb les relacions polítiques.

Permeteu-me acabar. El títol d'aquesta conferència esmenta “tres lliçons de la filosofia política.” Us preguntareu: us estic recomanant que treballeu en la feina

més valuosa socialment, que us comprometeu amb una divisió igualitària de les feines domèstiques, i que tracteu els vostres fills petits com tractaríeu un conciudadà amb llibertat de consciència? NO, en absolut. Les tres lliçons que crec que la filosofia política ens pot oferir són més abstractes i generalitzables. Són aquestes:

En primer lloc, tot i que som persones privades, com més integrades i connectades estiguin les nostres vides amb les vides dels altres, més important és preguntar-se si allò personal és també polític.

En segon lloc, preguntar-se si allò personal és polític no és pas el mateix que preguntar-se si les nostres opcions personals haurien de ser regulades legalment. És, en canvi, reconèixer que, com diu el refrany, “amb el poder vénen les responsabilitats” –en primer lloc i principalment, la responsabilitat de justificar les decisions que prenem, especialment davant aquells que se’n veuen més afectats.

En tercer lloc, i el més important, potser, quan ens preguntem si podem justificar les decisions que prenem, no hauríem de tenir por de fer preguntes molestes, ni tampoc hauríem de descartar immediatament respostes molestes.

Estic segura que, com a graduats de la UPF, portareu amb vosaltres l’esperit crític que heu anat forjant durant la vostra estada aquí. Així doncs, de la mateixa manera que vosaltres podeu estar orgullosos d’haver complert els vostres graus a la UPF, la UPF pot estar orgullosa de tenir-vos com a ambaixadors allà on aneu.

Felicitats, gràcies i molt bona sort!

